

9-АПТА. ТАБИҒАТ. ЖЫЛ МЕЗГІЛДЕРІ.

Лексикалық тақырып: Табиғат. Жыл мезгілдері.

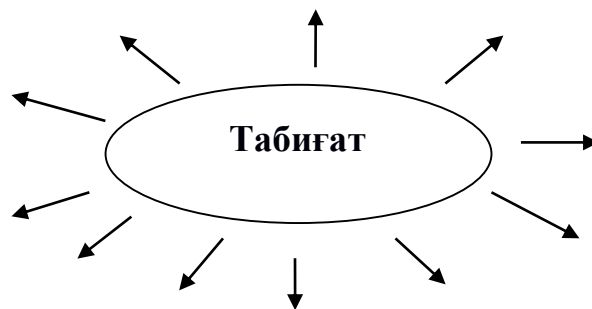
Грамматикалық тақырып: Сан есімдердің мағыналық топтары (есептік, реттік). Сан есімдер мен зат есімдердің байланысы.

ГРАММАТИКАЛЫҚ ТҮСІНІКТЕМЕ

Сан есім заттың санын, ретін білдіреді. Сан есімдер мағыналық жақтан бірнеше топқа бөлінеді. Ол: есептік сан есім, реттік сан есім және т.б. Есептік сан есімдер заттың нақты санын білдіріп, неше? қанша? деген сұрақтарға жауап береді. Мысалы, *бір бала, екі кітап*, т.с.с. Реттік сан есімдер есептік сан есімдерге -ыншы, -інші, -ншы, -нші деген жұрнақтар жалғану арқылы жасалып, заттың ретін білдіреді. Мысалы, *бірінші қатар, оныншы студент*.

ЖАЗЫЛЫМ

1-тапсырма. Сызба бойынша әңгімелеңіз. Табиғат деген сөзді топтастырайық.

2-тапсырма. Екі бағанды сәйкестіріңіз.

Ауа	птицы
Топырақ	месяц, день
Өсімдік	воздух
Жыл мезгілдері	горы
Жануарлар	снег, дождь
Ай, Күн	вода
Ағаш	животные
Таулар	дерево
Құстар	времена года

Су
Қар, Жаңбыр

растение
почва

3-тапсырма. Сөздер мен сөз тіркестерінен сөйлем құрастырыңыз.

Кең байтақ жер, орманды, таулы, ауа-райы, аң-құстар, қорғау, аумақ, жоғалтып алмау, жануарлар мен өсімдіктер әлемі, құстарды қорғау, Қызыл кітап

ОҚЫЛЫМ-АЙТЫЛЫМ

4-тапсырма. Жаңа сөздерді есте сақтаңыз!

Қоршаған орта – окружающая среда
жан-жануарлар мен өсімдіктер – животные и растения
үздіксіз өзгерістер – непрерывные изменения
жанартаудың атқылауы – извержение вулкана
найзағайдың жарқылы – сверканиемолнии
табиғат құбылыстары – явления природы
жаңбырлы – дождливый

5-тапсырма. Мәтінді оқып, өз ойыңызбен жалғастырыңыз.

Табиғат – тірі дүние. Бізге табиғаттың берері мол, алайда біз оның жомарттығын пайдаланып қана қоймай, оған қамқор бола білуіміз керек. Өкінішке орай, біз оны ұмытып кетіп жатамыз. Сондықтан да бүгінгі күні экология адамзаттың ең үлкен проблемасына айналды. Табиғи ресурстар күннен-күнге азайып барады. Бізді қоршаған орта ластанған. Үлкен қалалардың ауасында адам ағзасына зиян келтіретін көптеген улы заттар кездеседі. Мысалы: күкіртті сутек, күкірт, көміртек, қорғасын, сынап т.б.

Әрбір адам «ауа – өмірі, су – қазынасы, жер – үйі, атамекені» екенін ұмытпауы тиіс.

Қазақстанның жері үлкен, табиғаты әдемі. Елімізде өзен,көлдер, биік таулар, жасыл ормандар бар. Кең байтақ жеріміз таулы, орманды, жазық далалы болып келеді. Осыған байланысты еліміздің ауа-райы, табиғаты, жер бедерлері де әртүрлі. Қазақстанның бір аймағы қара, құнарлы топырақты болып келсе, екінші аймағы шөл немесе шөлейт болып келеді.

*(Ғ.К.Резуанова, А.А.Ақажанова. Қазақ тілі оқу-әдістемелік кешен.
С.Сейфуллин атындағы ҚАТУ баспасы, Астана, 2017 ж.)*

6-тапсырма. Мәтінде айтылған «ауа – өмірің, су – қазынаң, жер – үйің, атамекенің» дегенді қалай түсінесіз?

ЖАЗЫЛЫМ

7-тапсырма. «Табиғатты қорғау - барашаның міндеті» тақырыбында эссе жазу.

ТЫНДАЛЫМ-АЙТЫЛЫМ

8-тапсырма. Талқылауға арналған сұрақтар:

1. Бір жылда неше мезгіл бар?
2. Бір мезгілде неше ай бар?
3. Бір жылда неше ай бар?
5. Сізге жылдың қай мезгілі ұнайды?

ОҚЫЛЫМ-АЙТЫЛЫМ

9-тапсырма. Мәтінді оқып, мазмұндаңыз.

Жыл мезгілдері

Бір жылда төрт мезгіл бар: қыс, көктем, жаз, күз. Жылда он екі ай бар. Қыс айлары – желтоқсан, қаңтар, ақпан, көктем айлары – наурыз, сәуір, мамыр, жаз айлары – маусым, шілде, тамыз, күз айлары – қыркүйек, қазан, қараша.

Көктем – тамаша кез. Көктемде күн жылына бастайды. Көктемде күн жылы, салқын емес, кейде жаңбырлы, кейде құрғақ.

Жаз – ең жақсы кез. Жазда желсіз, аспан көбінесе бұлтсыз ашық болады. Жаңбыр онша көп жаумайды. Жазда күн ұзақ, түн қысқа болады. Наурыздың 22-сінде күн мен түн теңеледі Жазда күн ыстық, жаңбыр аз жауады. Жаз – демалыс кезі.

Жаздан кейін қоңыр салқын күз де келіп жетеді. Қараңғылық ерте түседі. Аспанды қара бұлт қаптап, жауын да жиі жауады. Қар аралас жауын-шашын болады. Күзде күн салқын, жаңбыр көп. Күзде жеміс – жидек, көкөніс өте көп.

Қыста дала, орман, үйлер ақ қар жамылады. Өзендер мен көлдердің бетін көгілдір мұз жабады. Күн аязды, жер тайғақ болады. Қыста күн суық, қысқа, ал түн ұзақ. Қыс өте әдемі, ақ қарлы, керемет кез! Қыстан кейін қайтадан көктем келеді.

Жылдың әр мезгілі өзінше керемет, тамаша!

ЖАЗЫЛЫМ

10-тапсырма. Әр жыл мезгіліне қатысты айтылатын сөз тіркестерінің қатарын жалғастырыңыз.

1. Аязды күн,
2. Жылы жел,
3. Ыстық күн,
4. Жапырақтар түседі,

Керекті сөз тіркестері: аптап ыстық болады, күн жылынады, қар ериді, жапырақтар сарғаяды, ұйытқып жел соғады, аяз болады, үскірік, көк шығады, жапырақтар түседі, жаңбыр жиі жауады, найзағай ойнайды, күн ысиды, адамдар өзен, көлдерде шомылады.

11-тапсырма. Сұхбатты жалғастырыңыз.

- Анна, сізге қай мезгіл ұнайды?
- Маған көктем ұнайды.
- Ал, сіз қазақша көктем айларын білесіз бе?
- Білемін

12-тапсырма. Тіркестерді оқыңыз, жыл мезгіліне бөліп жазыңыз.

Жаз	Қыс	Күз	Көктем

Қар ериді. Гүлдер шығады. Жапырақтар сарғаяды. Жаңа жыл мейрамы болады. Жеміс піседі. Шаңғы тебеміз. Қар жауады. Жаңбыр жауады. Күн жылынады. Боран соғады. Суға түседі. Күнге күйеді. Құстар келеді.